

Euskaltzaindiaren ageriko ekitaldia Tafallan. Nafarroa Oinez 2011

Tafalla, 2011-IX-30

Euskera. 2011, 56, 1-2. Bilbo
ISSN 0210-1564

Ongietorria

URRUTIA, Rexu

Garcés de los Fayos ikastolako zuzendaria

Arratsaldeon guztioi,

Gure ikastolak Euskaltzaindiarekin batera antolatzen duen ekitaldi honetara ongi etorriak izan zaitezte.

Hamabost egun besterik ez direnean falta Nafarroa Oinez 2011 ospatzeko, atsegin handiz hartzen ditugu gaurko gonbidatuak. Ohore handia da guretzat Euskaltzaindiko ordezkariak gurekin izatea eta baita ere ikastoletako ordezkariak, familiak eta bestelakoak, ongiatorriak denak.

Nafarroa Oinez-ek aurten helburu bikoitza duela esan daiteke, asko laburbilduz. Ikastolak, iazko ikasturtean 40 urte bete zituen. Gure ikastola asko hazi da eta nahi eta nahiez Bigarren Hezkuntzarako eraikuntza berria behar dugu. Horretarako laguntza jasotzea da helburu nagusietako bat.

Bigarrenik, proiektu zehatz honetatik haratago doan helburua du Nafarroa Oinez festak: gizartean eragin nahi du, euskararen alde.

Gure aurtengo leloak, hamaika 11n, ederki esaten duen bezala, asko, aunitz gara Tafallaldean euskaraz bizi nahi dugunak.

Testuinguru honetan kokatzen dugu gaurko ekitaldia.

Hizlariak aurkeztuko dizkizuet:

- Angel Iriso, «Zaki», irakaslea, gure ikastolaren historiari buruz ariko da.
- Jose Mari Esparza, idazlea eta ikastolako guraso ohia. Tafallaldeko euskararen inguruko historiaz arituko zaigu.

Momentu honetan, ikastolako ikasle talde batek *Aitorren Hizkuntza zaharra* abestuko digu.

Ondoren,

- Iñaki Etxezarreta, Euskal Herriko kooperatibako materialgintzaren arduradunak, *Ikastolen mugimendua, dabilen herria* aurkeztuko digu.
- Andres Iñigo, Euskaltzaindiako Nafarroako ordezkariak «*Euskaltzaindia eta Nafarroa*» liburuxa aurkeztuko digu.

Jarraian, beste ikasle talde batek *Hamaika 11n* eskainiko digu.

Azkenik, Andres Urrutia euskaltzainburuak agurra eskainiko dugu.

Bukatzean, ondoko gelan, Nafarroa Oinez 11ko azken ekitaldia izango dugu, Artea Oinez erakusketa bikaina inauguratuko dugu denon gozameneko.

Konbidatuak zaudete.

* * *

Bienvenidos todos a este acto organizado junto a Euskaltzaindia.

Cuando faltan solamente 15 días para la celebración del Nafarroa Oinez 2011, acogemos con gran satisfacción a nuestros invitados de hoy. Es un gran honor para nosotros contar con la presencia de los miembros de Euskaltzaindia, la Real Academia de la Lengua Vasca. Bienvenidos también los representantes de las ikastolas así como las familias que os habéis acercado.

Nafarroa Oinez 2011 tiene como mínimo un doble objetivo.

Nuestra ikastola cumplió el curso pasado 40 años. Hemos crecido, ya no cabemos en nuestro actual centro. Necesitamos urgentemente un nuevo edificio que albergue la Educación Secundaria Obligatoria y necesitamos ayuda económica para construirlo.

Por otro lado, esta fiesta quiere tener influencia a favor del euskara. Como bien refleja nuestro lema, hamaika 11n, somos muchos en Tafalla los que queremos vivir en euskara.

Situamos nuestro acto de hoy en este contexto.

A continuación os presento a los ponentes de hoy:

- Jose Mari Esparza, escritor, expadre de la ikastola. Nos hablará de la historia del euskara en Tafalla.
- Angel Iriso, «Zaki», profesor de la ikastola, nos hablará de la historia de la ikastola.

En este momento, un grupo de alumnas nos cantará *Aitorren hizkuntz zaharra*.

Seguidamente,

- Iñaki Etxezarreta nos presentará el libro *El movimiento de las Ikastolas. Un pueblo en marcha*.
- Andres Iñigo nos presentará el librito «*Euskaltzaindia y Navarra*».

Otro grupo de alumnos nos cantará *Hamaika 11n*.

- Andres Urrutia, el presidente de la Academia cerrará el acto.

Quiero acabar recordando e invitando a todos a la última actividad organizada antes del día de la fiesta; la inauguración de la exposición Artea Oinez que hemos organizado este año que tendrá lugar al finalizar este acto en la sala contigua.

ESKERRIK ASKO ETA
URRIAREN 16AN, EUSKARAREN ALDE DENOK TAFALLARA!

«Tafallako Garcés de los Fayos Ikastolaren historia»

IRISO, Angel «Zaki»
Garcés de los Fayos ikastolako irakaslea

0. Agurra

- Arratsalde on, entzuleok, eta, bereziki, arratsalde on, Euskaltzaindiko kideak. Eskerrik asko gure hirira etortzeagatik eta ikastolari holako opari ederra egiteagatik.
- La ponencia va a ser íntegramente en euskera. De todas formas, vamos a proyectar una serie de fotografías mientras se desarrolla la charla.
- Nik ez dut esperientziarik honelako ekitaldietan, nire lehenengo mintzaldia da. Saiatuko naiz ahalik eta hobekien egiten.
- Ikastolak 41 urte bete ditu, urte mamitsuak. Ez da erraza dena laburtzea eta are eta gutxiago denbora laburrean. Horregatik nolabaiteko saski-naskia atera zaidalakoan nago. Espero dut gustukoa izatea.

1. Juan de Amenduxen olerkia

1. Mintzaldia olerki batekin hasi eta beste batekin amaituko dut.
2. Juan de Amendux Iruñekoa zen. Euskaraz idatzi den olerkirik zaharrenetakoa izkiriatu zuen, non eta Tafallan, erregearen espetxeetan preso zegoelarik, 1567ko udaberrian, Jose Maria Jimeno Juriok aditzez eman zuenez.

Euskera. 2011, 56, 1-2. 53-72. Bilbo
ISSN 0210-1564

3. Patxi Salaberrik proposatzen duen irakurketa eta itzulpenean oinarritu naiz.

Emen natza ortzirik nozbait gozoeritzirik
 erioak uste gabe doloroski egotzirik
 ene arima Jaungoikoagana beldurriki partiturik
 lagungabe bide lusean peril asko pasaturik
 onak eta orrak bertan munduan ideririk
 plazarak azkeno atsegabe biurturik
 ikusten (n)tul isusirik arreze gusia desegirik
 argi gabe illumbitan hustel eta kirasturik
 nigar begi bapederak bere aldias oroiturik
 niorkore esanen estu ni estudan partidurik
 ene arima duzuen gomendatu garitates mobiturik
 Josafate baturen gara judision elkarreki
 bitartea lodagigun bakea de gusieki.

Juan de Amendux (1540-1580)

4. «Aquí yazgo enterrado, derribado inesperadamente y con dolor por la muerte, cuando en otro tiempo me complacía en la vida. Mi alma ha partido con temor hacia Dios, pasando muchos peligros, sin compañero en el largo camino. El mundo me ha quitado súbitamente las idas y venidas (?); los placeres se han convertido al final en pesares. Los amigos y parientes se han olvidado de mí en poco tiempo. Los veo dispersos, deshecha toda la casa (??), sin luz, a oscuras envueltos en la podredumbre y el hedor. Llore cada cual al acordarse de su turno: nadie tendrá enemigo que yo no tenga. Encomendad mi alma movidos de caridad; seguidme enseguida anotando bien estas palabras. Nos reuniremos en juicio en valle de Josafat. Mientras tanto durmamos, que la paz sea con todos»

2. Ikastolaren hasiera

1. Testuingurua:

- a) Frankismoaren azken urteak dira eta belaunaldi berriek mota askotako aldaketak nahi dituzte. Agintariei beldurra galtzen ari zaie eta hamaika aldarrikapen entzuten dira karriketetan.
  - b) Euskara eta euskal kultura berreskuratzeko gogoia pizten ari da eta, gutxika-gutxika, indar ikaragarria hartuko du Euskal Herri osoan, baita Tafallan ere.
  - c) Guraso batzuek bestelako eskola nahi dute, apaiz eta mojarik gabe, makilarik gabe, pedagogia guztiz diferentearekin.
  - d) Ikastolek herri batek eraiki nahi duen berezko eskolari erantzungo diote.
2. 1969an Gipuzkoatik etorritako Luzuriagako langile batzuk bertako herritar batzuekin elkartu ziren eta Tafallan ikastola bat sortzeko lehenengo urratsak eman zituzten.
  3. Jorge Cortes Izalen laguntza paregabea izan zuten garai haietan, Nafarroako beste ikastolek bezala.
  4. 1970eko otsailean, baimena jaso eta ikastola abian jarri zen, German Kabarbaien lehenengo presidentea izanik, mojek utzitako gelaxka batean San Severino asiloan. Lehenengo andereñoa Gartzaingo Nekane Zelaieta izan zen eta zortzi ume hasi ziren:
    - Enrique Izaguirre
    - Jose Ramon Izaguirre
    - Mirentxu Zubiri
    - Itziar Etxebarria
    - Arantza Ilundain
    - Almudena Kareaga
    - Elizabeth Kabarbaien
    - Daniel Etxebarria
  5. Ikastolari «Garcés de Los Fayos» izena jarri zitzaion. Izena Tafallako andre bati zor zaio. Emakume hau hil zenean, dirua eta bestelako ondasunak herriko kultur eginkizunetarako utzi zituen eta, hori zela kausa, kultur patronatu bat sortu zen ondare hori kudeatzeko. Ikastolak 10.000 pezeta jaso omen zuen eta, eskerronez, andre aberatsa-

ren abizena ipini zitzaion ikastetxeari. Esan behar da izen hau sarritan izan dela eztabaidatua eta batzuetan «Tafalla Ikastola» deitzea ere proposatu zen; baina horrek suposatzen zuen burokrazia zela eta, gaur arte iraun du. Egia esan, «Tafallako Ikastola» erabiltzen da eskuarki, baina anekdota politak ere baditugu izen ofizialarengatik; adibidez, «Garcés de los Payos» deitu zigutenean.

3. Gurasoak

1. Egia da hasieran bereziki, baita bere historian zehar ere, asko izan direla Ikastola lagundu dutenak guraso nahiz irakasle izan gabe (bitxia da, baina Nafarroako Ikastolen Elkartearen sortu zenean, 1977an, Ikastolako ordezkaria ez zen guraso bat, Pili Berrio laguntzailea baizik), dena dela, gurasoak izan dira eta dira, ezbairik gabe, gurdi honetatik gogorren tira egin dutenak. Bigarren Oinezarako aukeratu genuen leloak, «Lan ta lan auzolan», primeran laburbiltzen du zer suposatu duen ikastola egitea.
2. Haiek probatu dute posible zela eta dela eskola bat zuzenean kudeatzea eta, horrexegatik, bete-betean inplikatzeko. Denetatik egin behar izan dute: hamaika paper hamaika gestio aurrera eramateko (legalizazioak, subentzioak, baimenak...); irakasleen kontratazioan eta ebaluazioan parte hartu; gelak pintatu; patioak atondu; etengabeko konponketak egin; barraka muntatu eta desmuntatu; proiektu berriak proposatu... baita irakasleekin soldata negoziatu ere. Gaur egun anekdotak dira, baina guraso eta irakasle askok gogoratzen dugu nolako tirabirak izaten genituen urtero lan hitzarmena sinatzeko. Goizean borroka bizian aritzen ziren sindikalistak Luzuriagako jabeekin; arratsaldean patroï bihurtzen ziren eta, egia esan, nahiko gogorrak ziren, irakasleon ustetan, behintzat.
3. Hastapenak izan ziren bereziki gogorrak eta horrek eragin zuen hamaika arazo. Adibidez, 1974-1975 ikasturtean zatiketa gertatu zen eta batzordekide batzuk dimititu eta beren seme-alabak ikastolatik atera zituzten. Berdintsu gertatu zen urte batzuk geroago. Ikastola urterik urte eraikitzen ari zen egitasmoa zen eta, jakina, tartean gorabehera asko: irakasleen pedagogia, erlijioa, politika...

Edozein modutan, beti izan dira gurasoak aurrera egin dutenak oztopoak oztopo; nahiz eta beldur eta aurreiritziei aurre egin behar izan zieten. Nik OHOrako urratsa eman zutenak aipatu, edo, hobeki esanda, goraiatu nahiko nituzke. Ikastola sortu, baina haur eskola gisa aritzen zen, inor ez zen ausartzen, lokalen arazoa tarteko, besteak beste, OHOrako (Oinarrizko Hezkuntza Orokorra) pausoa ematera. Hala ere, 1979-1980an, sorreratik hamar urte pasa eta gero, guraso batzuek erabaki zuten beren seme-alabek derrigorrezko ikasketak euskara hutsean egingo zituztela. Haien erabakia funtsezkoa izan zen ikastolaren etorkizunerako. Ingurukoen kritikei eta barneko zalantzei aurre egin zieten (emaitzak, material falta, instalazio egokirik ez, irakasleria esperientziarik gabe...), garai haietan ausardia ikaragarria erakutsiz.

Haietako bi gurasok anekdota polita ere badute. Behin batean, ikasurtea hastear zegoela, andereño batek esan zien ez zuela lan egingo. Ba, Jesus Baztan eta Maximo Fernandez, ez bat ez bi, Beasainera joan ziren irakasle baten bila, nahiz eta bertan inor ez ezagutu; poteatzera joango bailiran. Galdezka ibili ziren arren, esku hutsik itzuli behar izan zuten. Eskerrak Jesus Atxaren, San Fermin ikastolako zuzendariaren laguntza aurkitu zuten.

4. Hauek izan ziren lehenengo promozioiko ikasleak:

- Iñigo Baztan
- Angel Cortés
- Carolina Arizmendi
- Fernando Sanchez
- Inma Perez
- Idoia Pelarda
- Leles Jimeno
- Gorka Amado
- Rakel Garcia
- Nekane Nielfa
- Rakel Baigorri
- Nerea Velez

5. Baina dena ez da lana izan. Hasieratik bertatik antolatu zituzten gurasoek txangoak, hamaiketakoak, bazkariak eta abar: Urbasara, Sa-baizara, Untzuera, Planora... eta haiek izan ziren lehenak ikasturte amaierako festa antolatzen, ondoren beste eskola guztiek imitatuko dutena, beste ekintza asko bezala.
6. Gurasoak, urtez urte, Gurasoen Batzordean, Asanbladan eta hainbat komisiotan parte hartuz, ikastola aurrera eraman dute. Asko dira oso harro sentitu behar dutenak ikastolan egindako lanaz eta lortutako emaitzez. Hau ez da tokia izenak esateko eta, gainera, ikastolaren aldeko lana beti anonimoa izan da, baina agur eta ohorea denontzat.

4. Eraikinak

4.1. Pikondo etxea

1. Asiloko gela bi urterako utzi zuten, beraz, beste toki bat aurkitu behar zen.
2. Eskolapiokoei laguntza eskatu zitzaien, baina hauek bakarrik gela bat utzi zuten gau-eskola jartzeko. Beranduago, 1974an, Jesús Antonio Zufiaurre ikastolako presidente zelarik, eta Garaikoetxearen bitartekari lanaz, berriro gela batzuk eskatu zitzaizkien OHO eman ahal izateko, baina erantzuna ere ezezkoa izan zen.
3. Azkenean, ekin eta ekin, Udalak Pikondo etxean deritzanean zeuden «Escuelas Maria» zaharrak utzi zizkien ikastolakoei. Udalak ere mahai eta aulki batzuk eman zizkien, baina, hura miseria, beste zeregin batzuetarako behar zituztela eta kendu zizkien. Azkenean Erriberriko Frantziskotarrak izan ziren sei mahai eta hamabi aulki utzi zituztenak. (Esan behar da, duela hamabost bat urte arte, ikastolak erabiltzen zituztela Eskola Publikokoek bazterten zituzten mahai eta aulkiak).
4. Konponketa lan handiak egin behar izan ziren eta garai haietan 300 laguntzaile ziren hilero kuota bat jartzen zutenak ikastola laguntzeko. Aipatzekoa da eskailera batzuk behar zirela, 7000 pezeta balio zute-

nak, eta Santiago Doxandabarantzek, Tafallako euskaltzale ezagunak, pagatu zituela.

5. 1971n inaugurazioa izan zen.

4.2. «Escuelas de la Real Defensa»

Lokal berriak behar ziren, besteak beste, legalizazioa eskuratzeko eta 1979-80. ikasturtean «Real Defensa» izeneko eskola publiko zaharrak husten ari zirenez, nahiz eta oraindik gelaren bat erabili, hara joan ziren ikastolakoak. Hasieran gela bat hartu zuten, baina, hustu ahala, dena haientzat geratu zen. Azkenean Udalak 1985ean baimen legala sinatu zuen han gera zitezen.

4.3. Lehenengo handitze lanak

1. Hurrengo urteetan gurasoak jo eta ke arituko ziren eskola zaharrak txukuntzen, baina tokia ez zen aski legalizazioa lortzeko. Baten batek beste tokiren batean ikastola berria eraikitzea proposatu zuen, esate baterako, «Chera» barrutian eta urte batzuk beranduago Pasionistek utzi behar zuten eremuan, baina hainbat arrazoiengatik asmoa ez zen gauzatu. Gainera, ikastolako gurasoek beti garbi utzi zuten haiek eskola publikoa izan nahi zutela. Horregatik behin eta berriro eskatuko diote udalari municipalizatzea, Iruñean edo Elizondon bezala, baina honek ezetz erantzun zuen. Hala ere, mantenu gastuak bere gain hartu zituen.
2. 1983an ikastolak ultimatumak jaso zuen: ezinbestean legalizazioa lortu behar zuen ala diru laguntzak galduko zituen. Esan behar da garai haietan ikasleen Eskola Liburu ofizialak Eskola Publikoan zeudela eta han betetzen ziren paperak, hango ikasleak izango balira bezala. 1983an Nafarroa Oinez Tafallan egitea eskatu zuten 1986rako eta eskolak handitzeko proiektua prestatu zuten. Tafallako «Real Defensa» markesari ikastola ondoan zuen lur zati bat eskatu zitzaion hor

gimnasioa egin ahal izateko eta honek, Udalarekin hitz egin ondoren, ez zuen eragozpenik jarri. Asko negoziatu ondoren lortu zuten Diputazioak %50a ordaintzea; Udalak, %25a; eta gurasoek beste %25a. Dena den, udalak, horren truke, aurrerantzean mantenu gastuak pagatzeari uko egin zion. 1985ean hasi ziren lanak eta 1986an, Nafarroa Oinez egunean, inaugurazioa izan zen.

4.4. Bigarren handitze lanak

1. Matrikulazioa gora zihoan, eta urte gutxiren buruan, berriro ere, ikastola txikia geratzen ari zen. Gainera, LOGSE abian jarri zuten eta guraso nahiz irakasleen asmo trinkoa beti izan zen 16 urte arteko irakaskuntza eskaintzea, nahiz eta hamaika oztopo jarriko zizkieten. Hortaz, berriro eraikina handitu behar zen.
2. Udalari ondoan zeuden maisu-maistren etxeak (dagoeneko gehienak hutsik. Batean, hain zuzen ere, ikastolako jantoki txikia zegoen), uztea eskatu zitzaion, hor DBHrako eraikin berria eraikitzeko. Beti bezala, ez zen erreza izan, baina, azkenean lortu ziren.
3. Beste Nafarroa Oinez antolatzea eskatu zen 1997rako (lehenago egiteko saio batzuk egin baziren ere). Eraikin dotorea eta ongi hornitua egin zen: laborategia, tailerra, irakasle gela, bideo gela, informatika gela, areto nagusi bat eszenatoki eta guzti, frontoia... 1997an erabiltzen hasi zen.
4. Oraingo honetan Nafarroako Gobernuak subentzio eskas bat besterik ez zuen eman eta udalak ezer gutxi, beraz, gurasoek aurre egin behar izan zioten ia-ia presupuesto osoari. Jakina, maileguen bidez; baina abalatzeko ezer ez zegoenez, guraso eta irakasle batzuek notarioarengana joan behar izan zuten beren ondasunak abal gisa har zitezten. Gaur egun, mailegu hauek oraindik ez dira erabat amortizatu.
5. Ikastolaren asmoa beti izan da publikoa izatea; hori dela eta, Udalak bere lurra uztea eta batzuetan diruz laguntzea lorpen handizat hartu izan da; baina bitartean, Nafarroako ikastola askok lurra erosi zituz-

ten eta bertan eraikinak jaso, batez ere, Euskal Herriko ikastola guztiek duten Elkartasun Kutxatik zetorren diruari esker. Egun Tafallako ikastolak ez du deus, dena Udalarena da, nahiz eta obra gehienak gurasoek pagatu behar izan dituzten. 1997an 25 urterako hitzarmena sinatu zen Udalarekin eta ondoren berrituko da, berak nahi badu.

4.5. DBHrako eraikin berria

1. Azkeneko hamar urteetan, matrikulazioak gora egin du nabarmenki, HH eta LHn talde guztiak bikoiztuta daude, eta berriro ere ikastola txikia geratu da. Laborategia, tailerra, irakasle gela, bideo gela, informatika gela baita areto nagusia ere ikasgela bihurtu dira. Biltegia ere egokitu behar izan dugu gela bat prestatzeko.
2. Inguruan ez zegoen tokirik eta Udalari gertu dagoen orube bat eskatu zitzaion. Luzaroan negoziatu ondoren, aho batez onartu zuten uztea, baina arazo administratiboak direla medio, oraindik ez dugu, eta ezin ditugu obrak hasi, planoak prest egon arren.
3. Eraikin dotorea, polita eta handia izanen da. Aurrekoak bezala, hau ere Amaia Jaurrieta arkitekto euskaltzaleak eta ikastolako lagunak proiektatu du. Badaezpada ere, egunen batean Batxilergoa eman ahal izateko prestuko dugu. Hau ere gurasoek ordaindu beharko dute eta horretarako aurtengo Oinez antolatu dugu.

5. Pedagogia

1. Hasieratik bertatik, ikastolak bestelako pedagogia egin nahi izan zuten. Garai haietako autoritarismoa eta zigor gogorak baztertu ziren. «La letra con sangre entra», «La letra con alegría entra» izatera pasatu zen. Ikastola hasi berrian ez zegoen ez mahairik, ez aulkirik. Umeei ongi pasatzen zuten, kantatzen eta dantzatzen zuten, plastilinarekin jostatzen zuten, andereñoek aurpegia margotzen zieten... eta, gainera, dena euskaraz. Ikastola laikoa izan da sortu zenetik, erlijio guztiak

errespetatu dira, baina inoiz ez da eman erlijio arloa. Aldaketa asko batera eta, noski, kritikak handik eta hemendik aditu ziren, baita guraso batzuen ezadostasuna ere. Hala ere, denborak erakutsi du kritikagarria zena gehienok imitatzen bukatu dutela. Laster hasi ziren beste eskoletan ere aurpegia margotzen, plastilinarekin jolasten, zigor fisikoak baztertzen... baita euskara ematen ere (gaur egun Tafallako eskola guztietan ematen da, A ereduaren izan arren).

2. Ikastolako irakasleok beti prest egon dira proiektu eta esperientzia berriak aurrera eramateko ikasleen onerako baldin baziren. Gainera, duela askotik, EHko beste ikastolekin koordinatuz. Hamaika izan dira aurrera eramaten diren egitasmoak: laster hasi ginen idazketa eta irakurketa goiztiarrarekin; eleaniztasunaren alde apustu nabarmena egin genuen: lehenak izan ginen Tafallan ingelesa Haur Hezkuntzan jartzen; frantsesa ere eskolaz kanpo eskaini genuen zortzi urteko ikasleentzat; informatika ematen ere laster hasi ginen; sexualitatea geletan landu dugu konplexurik gabe; Tafallan antolatu eta antolatzen diren ekimen guztietan gaude; mota askotako txango eta bidaiak egiten ditugu; lehenak ere izan gara Nafarroako Urrutiko Hizkuntza Eskolarekin hitzarmena sinatzen (Gaur egun beste eskolek ere sinatu dute); Euskaraz Bizi, «Eleanitz» eta «Bizikidetz» proiektuak, eta abar, eta abar, eta abar...
3. Baina gure ikasleak, ikasteaz gain, gustura egon daitezten saiatu gara, ahal den neurrian behintzat: Olentzero Eguna, inauteriak, kalejirak, Azoka Eguna, Jaialdiak, ziza bilketa, ikasbidaia eta beste hainbat «abar» antolatu ditugu. Eta hor daude erraldoi konpartsa (Nafarroako lehenengo konpartsa txiki), dantza taldea, abesbatza...
4. Mundu guztiak daki ikastolak ezberdinak direla, berrikuntza asko ekarri dituztela eta beren ikasmoldea eredu bihurtu dela askorentzat. Eleaniztasuna, ikasleekiko hurbiltasuna, elkarlana gurasoekin, laizismoa (ikastola aunitzetan, behintzat), oztopoak gainditzeko kemena, irakasleen motibazioa, proiektu berrietan parte hartzeko beldur eza, hobetzen jarraitzeko gogoia... present egon dira eta daude gure eguneroko jardunean.

6. Irakasleak

1. Gaur egun 35 irakasle gaude ikastolan; dezente gara 20 urte baino gehiago daramagunok; espezialistak daude, pedagogoak, logopeda, zuzendari liberatua... bestelako langileak ere badira: idazkaria, mantentzen denerako, jantokikoak... Nafarroako ikastolen lan hitzarmena dugu; lan egiteko instalazio egokiak, nahiz eta azkeneko urteetan dena txikia geratu den; emaitza onak lortzen ditugulakoan gaude... baina lehen gauzak oso bestelakoak ziren. Irakasleak ere ez ginen; izan ere, neskek nahiz mutilak izan, gurasoek «los andereños» deitzen baitziguten.
2. Irakasleok erronka askori aurre egin behar izan diegu eta, neurri handi batean, ikastolaren hezkuntza proiektuaren militanteak izan gara. Normalean irakasleak, ikastolan sartzerakoan, oso gazteak izan gara eta, ezinbestean, esperientziarik gabekoak. Arazoa zen garai batean denak gazteak ginela. Gainera, OHO hasterakoan, urtero beste maila berri bat gehitzen zen eta horrek guretzat mundu ezezagun batean sartzea suposatzen zuen. Esan behar da, bestalde, urte haietan ez zegoela koordinaziorik ikastolen artean eta gu, sarritan, irla batean bageunde bezala sentitzen ginen.
3. Beste arazo garrantzitsua izan zen, eta gaur egun ere bada, neurri batean, irakasle mugimendu handia zegoela. Asko ziren urrunetik zetozenak eta urte bat, bi edo hiru, egin ondoren, alde egiten zuten. Garai batean 29 ordu lektibo ematen genituen eta arlo guztiak: Natura, Gizarte, Euskara, Gaztelera, Plastika, Heziketa Fisikoa... normalean instalazio desegokietan eta material gutxirekin (fotokopiagailu bat izan genuenean, zeruko zati bat etorri izan balitzaigu bezala sentitu ginen, multikopista zaharra behin betiko baztertuko genuelako).
4. Kanpo arazoei aurre egin behar izan diegu: ikastolaren afera eta gatazka guztietan egon gara gurasoekin batera, askotan gu abangoardia izanik. Etiketa politikoak ere jarri nahi izan dizkigute, nolabait desprestigiatzeko (oraindik gogoratzen dut, zuzendaria nintzela, behin batean guraso batek, matrikulatzeko zalantzan zegoenak, serio-serio galdetu zidala ea «koktel molotov»-ak egiten erakusten genuen). Bai-

na guk beti argi izan dugu nor garen eta non gauden: gure norabidea gauzak ongi egitea izan da eta erakustea ikastola anitza dela. Horiek izan dira gure tresnak guraso berriak konbentzitzeko eta lortzen ari garela uste dut.

5. Barne arazoak ere ez dira makalak izan: hasieran lan hitzarmena gurasoekin egiten genuenean; barne funtzionamendua, zuzendaririk nahi ez genuenean; guraso batzuek beti militanteago ikusi nahi izan gaituzte, batez ere haiek dena musutruk egiten zutelako; gurasoen mesfidantza: elebitasunak, murgiltze ereduak, funtzionatuko zuen? Umeek ongi pasatzen zuten, oro har, baina ongi prestaturik bukatuko zuten? Sarritan ere gurasoen arteko eztabaiden erdian egon gara: etxeko lana bai ala ez, norainoko zigorrak jarri behar ziren, eta abar.
6. Dena den, ene ustez, bi izan dira gehien kezkatu gaituzten gaiak: matrikula eta emaitzak. Nolako estutasunak pasa ditugun matrikulazioa jaisten zenean ala gutxi igotzean, edo familiaren batek bere seme-alaba ateratzea erabakitzen zuenean, pozik ez zegoelako. Gainera, lehen Tafallan bost eskola zeuden eta konpetentzia latza. Aurten, lehenengo aldiz, gure ikastetxea izan da herrian matrikula gehien lortu duena eta hori guretzat ikaragarria izan da. Bestalde lan izugarria egin dugu ikasleak ongi prestaturik atera zitezten. Bidean gorabeherak izan dira, baina, urtero ikasle ohiekin biltzerakoan, gauzak nahiko ongi doazela esaten digute. Gu pozik gaude eta kanpoko ebaluazio probek ere ala diote.
7. Ez nuke ataltxo hau bukatzerik nahi, hiru irakasle aipatu gabe: Matxalen, lehenengo urteetako ikastolaren arima; Mikel Fraile, urte askotan gure proiektuan buru-belarri lanean aritu zena eta erraldoi konpartsaren sortzailea bere anai-arrebekin batera; eta Kontxa, lehen irakasle aurre jubilatua.

7. Oztopoak

1. Sortu ginenetik gure patua oztopoak gainditzea izan da aurrera jarraitzeko. Batzuetan txikiak eta, beste batzuetan, erraldoiak. Hori hobeki ulertzeko aski da esatea Nafarroan ez dela sekula izan ikastolen

aldeko gobernua, ezta Tafallako Udalean gure ikastolaren aldeko gehiengoa. Dena negoziatu egin behar izan dugu jokoan behin ere «eskua izan gabe eta 31 eduki gabe». Batzuetan ere mahai gainean ukabilkada bat jo behar izan dugu «aski da» esanez.

2. Arazo latzenak kanpokoak izan dira: eraikinak eraiki ahal izateko eta ordaintzeko gorriak ikusi ditugu. Adibide garbia da oraintxe gertatzen ari dena: nahiz eta udalak esan lurra utziko digula DBHko eraikinerako, bide burokratikoan mila eta bat buruhauste aurkitzen ari gara. Jakina, eta gero pagatzearen kezka: zenbat diru aterako dugu Oinez-ean? Zenbat geratuko zaigu maileguen bidez ordaintzeko? Legalizazioarena ere latza izan zen, hil ala biziko aferara bere garaian. 17 urte pasatu behar izan ziren lortu arte, 1987ko irailaren 23an, hain zuzen ere, eman ziguten OHOKoa eta hiru urte beranduago, Eskolaurrekoa. Dena den, ziur aski, izan dugun erasorik gogorrera LOGSErekin etorri zen. Ikastolak LH (Lehenengo Hezkuntza), alegia, 12 urte arte bakarrik, emango zuela erabaki zuten eta gero ikasleek euskaraz ikasten jarraitu nahi bazuten Iruñera joan beharko zuten. Hura ezpata bihotzaren erdi-erdian sartzea bezalakoa izan zen. Izugarritzko mobilizazioak izan ziren, 4000 sinadura lortu ziren, Tafallako ia kirol eta kultur talde guztiek gurekin bat egin zuten; Udala, ezinbestean, nola edo hala, gure alde ere atera zen eta, azkenean, Nafarroako UPNko Gobernuak atzera egin behar izan zuen. Hauteskunde garaia zenez, 14 urte arte (DBHko lehenengo zikloa) eman ziguten behin-behinekoz; eta, hauteskundeak pasa eta gero, berriro hitz egingo genuela esan zuten. Ondoren gobernu aldaketa izan zen (PSN+CDN+EA) eta 16 urte arte (DBH osoa) ematea lortu genuen, **GARAIPEN** itzela.
3. Kanpokoak aski ez, nonbait, eta barnean ere arazo gogorak suertatu dira: pedagogi ala kudeaketa eztabaidak eta, ondorioz, guraso batzuk ikastolatik joatea; lan hitzarmenen negoziatioak guraso eta irakasleen artean (eskerrak 1991n Nafarroako ikastola guztiak batera joatea erabaki zen eta NIEn -Nafarroako Ikastolen Elkartean- negoziatuko zela sindikatuekin. Onartu zen lehenengo lan hitzarmenean irakasleek %11ko igoera lortu zuten, haiek garaiak haiek!) Agian barruan izan dugun afezarik itsusia zuzendaria jartzearena izan zen. Gurasoek bat jarri nahi

zuten eta guk, irakasleok, ez genuen onartzen, gutxi izanik, dena batera eginda ongi funtzionatzen genuelako. Oso tirabira gogorrak suertatu ziren eta, azkenik, 1989an, irakasle batzuek proposatuta, funtzionamendu aldatzea onartu eta lehenengo zuzendaria aukeratu zen.

8. MATRIKULAZIOA

1. Lehen esan bezala, kezka gehien eragin duen kontuetako bat izan da. Lehenengo urteetan taldeak txikiak ziren, gutxi ziren hamabostetik pasatzen zirenak. Hurrengo urteetan, hogeitaz inguruan ibili ginen. 1999-2000. ikasturtean 35 matrikula izan ziren eta aurreneko aldiz ikastolaren historian taldea bikoiztu zen. Baina salbuespena zirudien; izan ere, hurrengo ikasturtean 25era jaitsi bainekin. Baina 2001-2002tik aurrera talde guztiak bikoiztu dira, hots, 30 ikasletik pasatu dira; eta, arestian aipatu dudana bezala, aurten lehendabiziko aldiz matrikula gehien eduki duen eskola izan gara 39 matrikulekin.
2. 1986ko Euskararen Legeak Tafallaldea eremu ez euskaldunean utzi zuen. Ikastola izango zen D ereduko ikastetxe bakarra, nahitaez. Baina inguruko herri gehienetan A eredia jarri zuten eta lehendabiziko urteetan freno handia izan zen herrietako guraso euskaltzaleek beren seme-alabak ekartzeko. Gaur egun, guraso asko konturatu da A ereduarekin ez dela euskara ikasten eta, pixkanaka-pixkanaka, garraio nahiz bestelako arazoak gaindituz, ekartzen ari dira. Gero eta herri gehiagotatik datoz eta, hein handi batean, horrexegatik igo da matrikula. 1991n ia-ia Erriberrin ikastola bat sortu zen bertan eskolaurrea emateko, Tafallara etorri aurretik, baina azken momentuan guraso batzuek atzera egin eta dena bertan behera geratu zen. Beranduxeago Zarrakatzelun lortu egin zen, dena dela, bizitza motza izan zuen.
3. Datu batzuk emango ditut:
  - 1969-1970: 8 ikasle
  - 1973-1974: 40 ikasle
  - 1974-1975: 80 ikasle
  - 1987-1988: 177 ikasle

- 1996-1997: 256 ikasle
- 2000-2001: 305 ikasle
- 2008-2009: 376 ikasle
- 2011-2012: 396 ikasle

Datorren ikasturtean, inolako zalantzarik gabe, 400 ikasle baino gehiago izango ditugu, DBHko 4. mailan talde txikia dugulako. Zer pentsatuko dute lehenengo 8 ikasle haien gurasoek? Eta OHOrako urratsa eman zutenek? **PENTSAEZINA!**

9. Nafarroa Oinez

1. Lehenengo Nafarroa Oinez 1986ko urriaren 12an ospatu genuen. Egun gogoangarria izan zen eta ordura arteko errekorra gainditu genuen, parte hartzaileei dagokienez: 30.000 pertsona eguerdirako eta egunean zehar beste 15.000-20.000 hurbildu ziren. Leloa: «**OINEZ EDO HEGAZ BETI EUSKERAZ**». Logotipoa Benito Goñik egin zuen; abestiaren letra, irakasleek; eta doinua, Karlos Etxeberriak. Uxoa abesbatzak eta Koldo Indartek interpretatu zuten, gaiteroek eta Musika Eskolako Taldeak lagunduta. Eusko Jaurlaritzako Jose Antonio Ardanza lehendakaria etorri zen eta Nafar Gobernuak Román Felones Hezkuntza eta Kultura Kontseilaria bidali zuen. Zinta German Kabarbaienek moztu zuen. Lehendabiziko aldiz ikastolako Erraldoi Konpartsak dantzatu zuen. Anekdotak asko izan ziren, baina agian ai-pagarriena hauxe: Kotxe baten zozketa egin zen eta irabazleak ikastolarako utzi zuen; 1.000.000 bat pezeta balio zuen! Guk ere eskuzabalak izan nahi eta Tuterako ikastolari 750.000 pezeta eman genizkion.
2. Bigarrena 1997ko urriaren 19an izan zen eta hau ere errekorretik hurbil egongo zen: 110.000 pertsona, Polizia Foralak esanda. Leloa Jaione Izuriagak egin zuen: «**LAN TA LAN AUZOLAN**»; logotipoa, Koldobike Pérez de Iriartek; letra, Angel Irisok eta doinua, Iñigo Agerrik. Zinta Bettina Gomez eta Xabier Flamarike ikasleek moztu zuten. Ai-pagarriena izan zen ibili zen «Castellano» hego haize zitala. Bideak hautsez beteta zeuden eta jendea ere halaxe bueltatu zen etxera.

3. Hirugarrena hilaren 16an ospatuko dugu eta horrexegatik, hain zuzen ere, bildu gara hemen. Leloa Endika Irisok egin du: «**HAMAIIKA HAMAIIKAN**»; logotipoa, «Lafranziska» enpresak; letra eta doinua, Amaia Dominguez eta Edurne Samaniego irakasleek. Interpretazioan besteak beste, honako hauek parte hartu dute: Sorkunek, Xabi Bandinik, ikastolako haurrak eta instrumentuak jotzen: ikasleak, gurasoak eta ikasle ohiak. Ziur gaude, urriaren 17an, denok komentatuko dugula, eguraldiak lagun, dena bikain atera zela eta ikastolak diru puska polita lortu zuela DBHko eraikin berria egiten hasteko.

10. Barraka

1. Jesus Atxa gizon prestuak, Ikastolaren historia liburu batean bildu zue-nean, duela 20 bat urte, harrituta geratu zen festetako barrakarekin; izan ere, berau baitzen gurasoen batzordearen bileren aktetan gehien errepikatzen zen gaietako bat. 1975ean jarri zen lehena eta urtero, huts egin gabe, hor jarraitzen du, 37 urte bete ditu, aurtengoa kontatuz. Diru laguntza nabarmena izan da ikastolarako eta festetako txoko alai, euskaldun eta maitagarria tafallar askorentzat, ideologien gainetik.
2. Ikastolaren arrakastak beti erremindu ditu bere etsaiak eta 1982an norbaitek su eman zion, erabat kiskalita utziz. Baina poxpolu hark ez zuen bakarrik gasolina piztu, mota guztietako elkartasuna ere bai: Udalak gogorki gaitzetsi zuen atentatua eta banketxe batean kontu bat ireki zuen, lehenengo 100.000 pezetak jarritz; Erriberriko gazteriak bere barraka utzi zuen; jaiak amaitu ondoren jaialdi bat ospatu zen ikastolaren alde zezen plazan eta 1200 pertsona bildu ziren... Hurrengo urterako barraka berria eta dotorea eginga zegoen. Horixe da egun jartzen duguna, duela urte batzuk handitze lan batzuk eginda.

11. Ikasle ohiak

1. 389 dira beren ikasketak ikastolan amaitu dituztenak. 1986-1987. ikasturtean lehenengo promozioak bukatu zuenetik, 23 atera dira.

Bakoitzak bere bidea egin du eta bakoitzak bere oroitzapenak izango ditu. Denok azkeneko aldiz ikastolatik atera zirenean, motxilan zerbait oso baliotsua zeramaten: euskara. Askok primeran gorde dute altxor hori eta batzuk irakasle eta guzti bihurtu dira; beste batzuek ahaztuxeago dute. Lanbideei dagokienez denetatik aurkituko dugu, logikoa den bezala: arkitektoak, sukaldariak, enpresariak, tabernariak, erizainak, musikariak, lantegietako langileak, kazetariak, informatikoak, ekonomialariak, garbitzaileak, politikoak, irakasleak, ingeniariak, odontologoak, elektrikariak, harakinak, filosofoak, kamioilariak, enologoak, artistak, dendariak, itzultzaileak, langabe-tuak, jakina, eta oraindik asko ikasten ari dira.

2. Iaz, ikastolaren 40. urteurrenean, lehenengo aldiz, Ikasle Ohien Eguna ospatu genuen. Uste baino askoz gehiago joan ziren, ikasle ohi gehienak. Egun zoragarria izan zen eta giroa, bikaina. Bejondeiela guztiei!

12. Gaur egun

1. Eta gaur egun zer? Ba, lehenengo lepotik burua. Bidean hamaika oztopo, beti bezala: eraikin berria altxatu eta ordaindu behar dugu; DBHn 36ko talde bat dugu eta ez digute bikoiztu nahi; DBH amaitzerakoan, ikasleek euskaraz jarraitu nahi badute, Iruñera joan eta gainera lau ordu gehiago eman behar dute, eta hori gutxi balitz, azken urteetan arazoak izaten ari dira eskura duten institutu bakarrean matrikulatzeko; herrietakoei beka kendu dizkiete; ETB etxe askotan ez da ikusten, eta abar, eta abar.
2. Erronka garrantzitsuak ere baditugu: Ingelesaren «lasterketan» ez dugu atzean geratu nahi eta horretarako «Eleanitz» metodologia aplikatzen ari gara, oso emaitza onekin; euskararen erabilerak kezkatzen gaitu; Bizikidetzaren proiektuan bete-betean sartuta gaude; biharko egunean Batxilergoa eskaintzea gustatuko litzaiguke...
3. Oztopo eta erronkei aurre egiteko betikoa egingo dugu: lan ta lan auzolan. Nafarroa Oinez buru-belarri prestatzen ari gara; Udalarekin

negoziatzen jarraitu behar dugu; Nafarroako Gobernuak gure errebin-dikazioak noizbait entzun beharko ditu; irakasleok kalitatea hobetze-ko 5-6 urteko proiektuan sartu gara: Kalitate Integrala Egitasmoa. Hasierako ilusioa, gogoia eta motibazioa mantentzen dugu. Biharko egunsentia eder antzematen da.

4. Denok oso harro sentitu behar dugu lortu dugunarengatik: ikastolako guraso, irakasle, ikasle eta historian zehar lagundu gaituzten hamaika lagunek. Ikastola da, ezbairik gabe, gure inguruan sortu den euskal lorerik xarmangarriena.

13. Iñigo Urzain Anduezaren olerkia

XXI. mendean Iñigok, Juan de Amenduxek bost mende lehenago egin zuen bezala, Tafallan, Tafallako ikastolan, olerki bat idatzi eta Nafarroako Gobernuak antolatzen duen literatur lehiaketan lehenengo saria irabazi zuen. Guk iazko ikasturtean argitaratu genuen literatur liburuxkan agertzen da beste ipuin, olerki eta narrazioekin batera.

Naufrago baten botila bateko mezua

Itsasoak bahituriko txalupa honetan,
bolaluma eta paper puskaz,
nire bizitzan, azkenekoz,
ardo botila baten hilketa izkiriatzera noa.

Bere haurtzaroak begiak itxi ditu.
Arraunen gidaritzapean itsasoetan naufrago,
bere kokapena ezagutzen duen naufrago.
Bere nerabezaroa akabatu dut.
Maitasunaren naufrago,
gizartearen naufrago,
gorroto eta atsekabearen naufrago,
biziminaren naufrago.
Bere gaztaroa zendu dut.

Nahiko nuke sentipen bat izatea,
nahiko nuke nire bihotzaren baitan ametsak esnatzea eta loratzea...
Amets loratuak,
amets ustelduak,
ez ordea amets lokartuak...
Bere heltzaroaren bihotza itzali egin dut.
Aments, ametsak amestea...
Sentitzea...
Nire arimak ez du hitz honen esanahia ezagutzen.
Bere zahartzaroa amaitu da.

Botila hutsaren barnean nire hilburukoa sortu,
uretara jaustera behartu,
bere hartzaillearen zain,
nire bihotzeko ametsen giltza duenaren zain,
itsasoetan barrena naufrago dezan.
Arraunen gidaritzapean itsasoetan naufrago,
Bere kokapena ezagutzen duen naufrago...
Itsasoetan barrena naufrago izateari utz niezaioke,
Ez ordea sentimenduen naufrago izateari.

Eskerrik asko. Tafallan, 2011ko irailaren 30ean.

El euskera en Tafalla

ESPARZA ZABALEGI, Jose Mari
Editor

Celebramos el Nafarroa Oinez en Tafalla y parece obligado hacer un repaso de lo que conocemos sobre el euskera en nuestra ciudad y exponerlo con humildad a nuestros ilustres visitantes de la Real Academia de la Lengua Vasca.

Además el tema del euskera en Tafalla siempre ha atraído la atención de los historiadores de nuestra lengua, por tratarse de una zona especial, de roce, donde la montaña comienza a deslizarse hacia la Ribera, muga del Ager y el Saltus Vasconun, marca superior disputada a los vascones por godos y árabes, donde se acaban los robles y todavía se mixturán topónimos de origen y climas tan diversos como Olibadia o Iratxeta.

Y hablar del euskera en Tafalla nos lleva también a recordar a nuestro Jose Mari Jimeno Jurío que tanto nos aportó para la historia de nuestra lengua.

Hasta hace algunos años, era creencia común que para el siglo XVI la lengua había desaparecido de Tafalla, villa abierta, y se había replegado hacia la Baldorba donde el Príncipe Bonaparte la cartografió por última vez, todavía altiva, en su famoso mapa lingüístico de 1836. La lectura de las actas municipales de los siglos XV y XVI muestra expresiones que dan a entender que los regidores conocían el euskera, como cuando se refieren a «Sarasa el **camargin**» (zamargin: sastre de chaquetas) o dan cuenta de un vecino al que le dieron una cuchillada en el «carrillo **ezquerro**». Pero pese a topónimos euskéricos que aún se conservan (*Larrain, Atiain, Lezkal, Pozilun, Beratxa, Makotxa, Rekarte, Kandaraitz...*) se observa en Tafalla una

Euskera. 2011, 56, 1-2. 73-82. Bilbo
ISSN 0210-1564

toponimia muy prontamente romanceada, lo cual, unido al lugar de paso en el que se sitúa Tafalla, parece indicar una población que desde antiguo conocía el castellano, aunque podría también conocer el euskera.

Muchas veces se ha citado el famoso «Registro» de 1587 que estudió Manuel de Lekuona, en el cual se consideraba a Tafalla y Artajona como pueblos romanizados, erróneamente, como veremos, al menos en el caso de Artajona. Jimeno Jurío, prudente como sabio, participó de esa creencia común y a lo más admitía que algunas comunidades de criados y pastores venidos de la Montaña (y en Tafalla «la Montaña» se le llama a la Baldorba) pudieron mantener la lengua los siglos XVI y XVII. Incluso cuando el mismo Jimeno Jurío descubrió un documento de 1627, en el que se decía literalmente que «la mitad de la parroquia de San Pedro de la villa de Tafalla, y más, es de bascongados», aludió de nuevo a la posible presencia de forasteros, temeroso quizás de romper esa creencia común y traer el mapa del euskera a épocas mucho más cercanas y mugas mucho más septentrionales. Sin embargo, y los censos están ahí, nunca, ni siquiera ahora ha habido tamaña inmigración en el tradicional barrio de San Pedro. «Los bascongados de mi barrio de San Pedro -le decía yo a Jose Mari- que según dices eran mayoría, eran sin duda tafalleses, y sólo es cuestión de esperar a que nuevos datos lo ratifiquen».

Y esos datos han ido saliendo poco a poco aunque ya no tengamos a Jose Mari para disfrutar de ellos. Esta última década han surgido investigadores locales (Fernando Mayora, Ricardo Urrizola, Ángel Jiménez...) que se han deshojado leyendo procesos y todo tipo de legajos, consiguiendo una a una un buen zakuto de perlas documentales, que han puesto patas arriba todo cuanto creíamos hasta ahora y prueban que el Euskara gozó de buena salud mucho más tiempo y mucho más al sur de lo que se pensaba.

El prolijo siglo XVII

El caso es que ya hacía tiempo que se conocía que a mediados del siglo XVII el caballero Miguel de Iturbide había dejado escrito que «la lengua matriz deste Reyno... desde la ciudad de Tafalla hasta los Pirineos... es la

Bascónica o Bascongada... es la que oy se practica en toda gente ordinaria, con más platica que la lengua Castellana». Sin embargo, nunca ha faltado quien replicara que el «desde» quería decir «a partir de», ya que de Pueyo se sabía que «la lengoa natural y hordinaria es el bascuence» como se desprende de varios documentos de aquellos años.

También ha sido muy citado el relato *Relazione del Viaggio fatto da M.R.P. Arezzo*, del secretario Felipe de Florencia, que pasó por aquí en 1693, en cuya parte prima dice: «De Tafalla en la cual comienza la lengua bizcaína que es difícil de entender por ser distinta de la española...». Y de nuevo, no faltaron los asaz prudentes, que le dieron vuelta al testimonio diciendo que «comenzar» no suponía incluir a la ciudad.

Pero nuevos datos, como el citado de 1627, seguían apareciendo. Y Mayora nos descubre en este siglo a un matrimonio riñendo en euskara (1601) y vecinos declarando en la misma lengua (1605) y un religioso franciscano asegurando que en la villa «hay muchos bascongados, particularmente pastores, criados y criadas, y muchos de ellos he visto llegar al convento a confesarse con los frailes bascongados que suele haber ordinariamente».

Datos similares se suceden hasta fin de siglo. Como recoge Ricardo Urrizola, en 1690 se leyó en la iglesia de Santa María de Tafalla un edicto para anunciar la plaza de vicario que había dejado, después de 42 años, Juan de Zunzarren, euskalduna del valle de Arce. El encargado de leer este edicto, el día «21 de mayo de este año de mil seiscientos y noventa, día de la santísima trinidad (...) al tiempo del ofertorio de la misa popular», fue el tafallés don Manuel de Hualde, por aquel entonces «presbítero y cura interinario de la parroquial de Santa María». El dato curioso lo proporciona el notario eclesiástico que llegó a Tafalla para dar fe del correcto proceder en todo el proceso. En una de sus anotaciones, el notario dejó escrito que el cura Manuel de Hualde, edicto en mano y en plena misa mayor «dio a entender su contenimiento a todos los feligreses en lengua bulgar», apelativo que como es de sobra conocido era el habitual refiriéndose a la lengua vasca.

Nueve años más tarde encontramos un dato similar, también aportado por Ricardo Urrizola: en 1699 el vecino Francisco Mañano declara en un juicio de residencia que había solicitado al alcalde y regidores de la ciudad

«para que escusasen el nombrar por guarda de los campos a Bartholome Gurrea, representándoles que era recién benido y no entendía vien la lengua, ni conocía ni savia las eredades y sus dueños, ni tampoco los vecinos». La petición fue aceptada. Bartholomé había nacido en Marcilla y conocía, por supuesto, el castellano. La lengua de Tafalla que no entendía «bien» ¿cuál podía ser sino el vascuence?

La suma de todos estos datos e indicios parece inducirnos al dicho «si parece un pato, anda como un pato y dice cua-cua, es más probable que sea un pato que otra cosa». Esto es, que durante el siglo XVII el euskera seguía siendo la lengua de los nativos tafalenses o de buena parte de ellos. De eso hace alarde además el canónico tafallés Francisco de Eraso, que en 1682 publicó en Sevilla el libro *Discursos históricos sobre la población de España, en el que se prueba por la parte, que Tubal dio principio a la población y que la Ciudad de Tafalla es de las primeras que fundó*. Hay un ejemplar de esta rara obra en la biblioteca Nacional y otro, probablemente, en la biblioteca Azcona. Parece ser la primera historia de la ciudad, llena de fábulas tradicionales muy en boga en esta época. Afirma que Tubal, el nieto de Noé, llegó a Tafalla y trajo consigo la lengua cántabra o bascuence, una de las 72 que se habían hablado mientras la confusa construcción de la Torre de Babel. La lengua vasca se había mantenido en estas tierras por «la condición de sus naturales, los cuales con raro tesón y constancia en todos los tiempos han conservado sus costumbres, ritos y libertad, y la misma constancia y tesón han tenido en conservar su lengua primitiva...» Eraso se muestra como el primer tafallés defensor del euskera, diciendo que «algunos de los que no entienden Basquence han dicho que no es lengua perfecta» y eso, dice Eraso, «es hablar como cosa que no entienden, porque es lengua muy perfecta, y capaz de escribirse como todas, y más suave y fácil a la pronunciación que muchas».

El siglo XVIII a la mengua

Entramos ya en el siglo XVIII con una Tafalla o parte de ella euskaldun, y los investigadores locales nos siguen espigando datos. Por Mayora sabemos

que en 1714 Martín de Garate, nuncio o pregonero de la ciudad durante 40 años, hablaba bascuence e hizo en ocasiones de intérprete. Y en 1744 el Ayuntamiento tenía concedido el arriendo del tocino al vecino Juan de Orella, «persona de mucha justificación, bascongado y con mucho conocimiento en el país donde se crían los cerdos».

Con los datos derivados de los pleitos de los receptores de los tribunales, Ángel Irigaray dedujo que, en 1765, el límite meridional del vascuence tocaba la ciudad de Tafalla, en una línea que, «partiendo de la parte de Leire, entrando un poco en el valle de Romanzado y bajando hacia el valle de Aibar, abarcando los pueblos pequeños de la Vizcaya, pasase por el sur de la Valdorba y tocando Tafalla y Estella terminase al oeste, al norte del valle de Lana. Volvemos a las dudas anteriores, ¿qué significaba «tocando»?

Un último testimonio importante nos demuestra la existencia de grupos de bascongados en Tafalla. En noviembre de 1795, Juan Ángel de Inchauspe, párroco de Santa María, concedió certificado para ejercer su ministerio a Juan de Buruzain, natural de Hazparren, refugiado en Navarra durante el Terror. Había estado diez meses en Sunbilla y Legasa, antes de trasladarse a Tafalla. Instalado en Santa María, el párroco lo empleó también «en catequizar algunos chicos del idioma bascongado, para prepararlos para la primera comunión, a satisfacción mía». (AGN, *Nacionalizaciones*, L. 5, c. 7). Unos catecúmenos euskaldunes que, es lógico suponer, luego serían los últimos tafalenses ancianos que sabrían euskera ya bien entrado el siglo XIX. Ayer mismo.

El entorno comarcal: Olite

Los datos de Tafalla hay que situarlos como cabeza y centro de una comarca de la que ahora sabemos de la pujanza de la lengua. Ciérvide ya nos habló del vecino Michelco Olitena, que «en bascuence a mas dello dixo que era *echeco jaun principala*». (Fontes, 1997).

Hace pocos años el olitense Ángel Jiménez descubrió en el Archivo de Protocolos un documento de Olite, de 1574, que reforzó la idea de la pre-

sencia de merindanos euskaldunes con más asentamiento de lo que se suponía: «En al villa de Olite, a los doce días del mes de junio del año mil quinientos setenta y cuatro... un criado de don Pedro de Ezpeleta que guarda las yeguas que andan en el guazán, llamado Beltrán de Garriz, llegó a la plaza... (se subió a un tablado que había junto a la casa de Juan de Irigoyen y...) en bascuence pregonando dixo que todos los que tenían yeguas en el guazán... fuesen por ellas que estaban en el corral». El criado fue procesado por suplantar al pregonero municipal, pero en el archivo de protocolos navarro quedó la evidencia histórica no sólo de que en Olite había euskaldunes, sino que se utilizaba en la plaza pública.

En su libro *Navarra. Historia del euskera*, Jimeno Jurío sigue aportando datos del siglo siguiente: en 1623 el obispado concedió licencia al presbítero Melchor de Suspirón para confesar, dar los sacramentos y predicar a «los muchos vascongados que hay en la dicha villa, y pastores, que estaban muy desconsolados y marchaban a confesarse a otros lugares». Y en 1627 el franciscano fray Pedro de Pinedo afirma que se confiesan en su idioma muchos bascongados, y que la misma situación se da en Villafranca.

Pueyo, cabe Tafalla

Así llaman los documentos antiguos a este pueblo tan apegado a nuestra ciudad y tan hermanado a lo largo de la historia, que más parece, con perdón de los puyarras, el barrio norte de nuestra ciudad. En la documentación se le denomina Puiui y el gentilicio puyuarra aparece en los pueblos de alrededor. Por los trabajos de Mayora y Urrizola sabemos que lo que en Tafalla es *Siete Fuentes*, en Pueyo es *Zaxpiturrieta*; que la antigua ermita de Nuestra Señora del Río fue *Mariugalde* y que el actual Hostal del Maño siempre fue *Ostaleriazarra*.

Incluso hasta les oímos hablar, como cuando en 1556 «Juanes de Esparza herido le dezia al dicho Martin de Alórriz en basquence desta manera: **Eure bician estue trataçen faltçu queaietan bayce**, que quiere decir, en vuestra vida no tratáis sino de falsedades y bio que el uno para el otro rancados sus puñales se pusieron cara a cara». (Mayora, *Euskera en la Valdorba*).

En todo el siglo XVII son continuos los testimonios de vecinos que no conocen el castellano. En 1627 el Licenciado Artariain, rector de la parroquia de Lumbier durante 42 años «ablaba y entendía muy bien la lengoa bascongada por ser natural del lugar del Pueyo, a donde la lengoa natural y hordinaria es el bascuence».

Artajona, ayer mismo

Pero de todos los pueblos de la comarca el más sorprendente es Artajona, pueblo natal precisamente de nuestro Jimeno Jurío que estudió y nos sorprendió en su día publicando su rica toponimia. Hoy día, sin duda, el sorprendido sería el propio Josemari si conociera el gran trabajo realizado por su paisano Mayora, que no sólo ha ratificado lo que con cierta timidez apuntaba él, sino que ha doblado la cosecha de topónimos antiguos y ha mostrado la pervivencia de la lengua hasta fechas de insospechada cercanía.

Por no resultar prolijo, no voy a citar la gran cantidad de documentos con testimonios de bascongados artajoneses que necesitan de traducción al castellano entre los siglos XVI y XVIII. Los tenéis en el libro *Euskera en Artajona/Artaxonan Euskera*. Mucho más interesante es espigar entre las numerosas expresiones euskéricas que además de mostrar la viveza de la lengua nos ilustran de la variedad dialectal.

- 1561. Un tal Víctor Alegría le tiró a otro paisano una cuchillada, «diziendo en bascuence **esquerr gayz duela eskasac**».
- 1562. Un tal Juan Lasterra, «alias **Joango e Frayre**» iba «deziendo **segui, segui** a los que iban con él».
- 1573. En una riña en el campo, uno pidió ayuda y gritó «**çatoz Martyn** que bueltas en romance quiere, dezir beni Martyn».
- 1602. El lenguaje bascongado... «que es el que en la dicha villa se abla comunmente».
- 1606. «dichos alcaldes y **buruçaguis**»

- 1607. «y el dicho Miguel Colomo alcalde disculpante le hablo en bascuence a la dicha criada y le dijo desta manera **este saçula bana alonbra orie çe urtea beteric dagola çoas caynço çure nagusiari nic errandia yçudala**, y con estas palabras bascongadas que assi le hablo salio la dicha criada sin poner el dicho paño sobre la dicha sepultura ni ençendio los çirios que llevo...».
- 1742. Antonia de Sesma dice «que está en el corral Simón de Armen-dáriz y le dice me coja algunas brevas y la que declara le dijo **or compon**».
- 1762. Pasa de noche una Carricadanza dando relinchos «y entre otras palabras que oyo de mofa y burla que gritaban en la calle y las repitieron varias beces eran **ay ene choria** que en castellano quiere dezir ay mi pajaro, **gaysua** y otras palabras...»; «que me ha escapado dejando la cola, como también hay mi marido que otro como el no ha de haber en el mundo dirijiendose esto contra Juan Joseph Colomo rejidor actual de esta villa y Manuela de Buzunariz su mujer».
- 1763. «algunas vezes ha visto y oido que yendo por la calle –a Ermenegildo de Muez- varios niños le gritaban **larru** que es término Bascongado y quiere dezir pellejo».
- 1773. Riña de pedradas y de palabras entre vecinos, y «se fueron diciendo dejemoslo que ya está vien y esto en lengua Bascongada y al uso que se abla en este país».
- 1781. Otra riña entre vecinos Joaquín de Donamaria le decía a otro «**ordia** que en castellano quiere decir borracho».
- 1782. «decía **atorgona atorgona** que el testigo no sabe Bascuenze ni lo que quiere dezir».

«dicho hijo de sola empezó a gritar a su padre en lengua Bascongada **ayta, ayta...**»
- 1784. un testigo «hace recuerdo que dicho Munarriz hablo alguna cosa de **zenezaion** y aunque dio Lasterra alguna respuesta no le tiene presente pero si que a esa respuesta de Lasterra el repusso dicho Munarriz que el no había dado motivo para cerrar iglesias como dicho Lasterra».

- 1790. Hay una recogida de firmas en el pueblo, que a la sazón tenía 400 vecinos, y unas 1700 almas, que firman el alcalde, regidores, miembros de la veintena y clero y se quejan de que el escribano Real asignado por las leyes del reino no se puede atender bien a los vecinos «y por ello se ben precisados a valersen a distintos escribanos Reales de otros pueblos para el otorgamiento de escrituras y diligencias judiciales (...) y deseando ocurrir al remedio de estos teniendo consideración a que Rafael de Ororbia natural de esta referida villa escribano real (...) el enunciado Ororbia como natibo de esta referida villa, posee la lengua bascongada, que es la que comúnmente se usa en la misma: acuerdan unánimes y conformes el que a su nombre y al de dicho Rafael de Ororbia se haga representación y la mas humilde suplica a la Real persona de S. M. (Dios le guie) solicitando se digne conferirle su gracia y libertad a el mismo Ororbia, para que pueda pasar a residir a esta villa...»

- 1803. A comienzo de siglo siguen los pleitos en los que aparecen vecinos hablando en bascuence. Este año riñeron un Mendioroz con un Arrazubi «y el motivo de tirar este la segunda garrotada fue de haverle injuriado en lengua bascongada con la expresión de **demoniarcodola** que en castellano quiere dezir sangre de diablo».

- 1815. se abren diligencias «por la camorra ocurrida en la villa de Mendigorria la tarde que se celebrou la funcion de novillos», entre «las dos cuadrillas de Cirauqui y Artajona». La testigo «42 dize que estando en la casa junto al Calbario a la salida del pueblo observo que un tropel de jentes hiban corriendo hablando en Bascuen que por no entender el idioma no sabe lo que dezian y hacia dicho Calbario salieron barias jentes y se dezia que dichos sujetos que corrian eran de Artajona y que habían emprendido una camorra con los de Zirauqui».

Y da la lista de 31 nombres de los mozos de Artajona, con los mismos apellidos e incluso los nombres que hemos conocido hoy día: Ximeno, Oficialdegui, Buzunáriz, Ganuza, Villanueva, Armendáriz, Vital, Bai-gorrotegui. Mayora comprobó la fecha de defunción de estos mozos y el más viejo, Pablo Esparza, murió en 1876, a los 80 años. Tenía 19 cuando la camorra de Mendigorria. ¿Por qué vamos a suponer que estos

jóvenes que con 18-20 años hablaban euskara fueron los últimos en hacerlo? ¿No tendrían hermanos menores que también lo hablaran?

- 1891. En un cuaderno de la parroquia escribieron: «Hermita de Nuestra Señora de la Blanca dicha **Sanduzuria**. No tenemos noticia del principio de esta hermita, y solo la hallamos en los instrumentos más antiguos, nombrada con título de **Sanduzuria**, que es nombre Basconico que en romance quiere decir Santa Blanca...»

En definitiva, y con esto concluyo, el acceso a nuevos investigadores a los archivos y la lectura minuciosa de los legajos, nos está mostrando una Merindad con una euskaldunidad cada día más cercana en el tiempo. El mapa histórico del euskera está todavía por hacerse y al parecer tenemos que remontarnos muy pocas abuelas para encontrar euskaldunes en nuestro árbol genealógico. Ojalá ello sea un incentivo más para recuperar la que durante milenios fue nuestra lengua familiar.

Euskaltzaindia eta Nafarroa

IÑIGO, Andres

Euskaltzaindiaren Nafarroako ordezkaria

Nafarroaren eta euskararen arteko lotura adierazten duten lekukotasun interesgarriak azaldu dizkigute ageriko ekitaldi honetan. Batetik, Tafallerriaren euskalduntasuna historian zehar egiaztatzen duten aipu dokumental ugari eta argiak. Bertetik, ikastolen mugimenduari esker, euskarak Nafarroako irakaskuntza arautuan gaurdaino izan duen garapena eta bereziki, Garcés de los Fayos ikastolaren eskutik, Tafallaren inguru zabalean izan duen eragina.

Euskaltzaindiak ere lotura berezia du hasiera-hasieratik Nafarroarekin, bertzeak bertze, Nafarroako Diputazioak ere, bertze hiru Foru Diputazioekin batera, 1918. urtean babestu zuelako Euskararen Akademiaren sorrera.

Orduz geroztik hainbat urrats egin dira eta, urteetan zehar egindako ibilbidearen ondorioz, lotura hori sendotzen joan da. Hortaz, azken urteotan Euskaltzaindia Nafarroan zertan ari den agerian jartzea da liburuxka honen xedea.

Helburua informazioa ematea denez gero, euskaraz eta gaztelaniaz argitaratu da. Ikusten ahal den bezala, lau ataletan banatu da informazio hori:

- Lehenengoan azaltzen dira Euskaltzaindiak Nafarroan dituen harreman instituzionalak, hitzarmenen bidez gauzatuak:
- Nafarroako Gobernuarekin. Erran bezala, Diputazioa Euskaltzaindiaren sorrerako babesleetako bat izan zen eta Nafarroan, legez ere, Euskaltzaindia da euskara gaietan kontsultarako erakunde ofiziala. Bi erakundeen arteko harreman instituzionala urtez urte sinatzen den hitzarmenean gauzatzen da.

- Iruñeko Udalarekin. 1997az geroztik urtez urte berresten den hitzarmenaren bidez.
  - Euskalerrria Irratiarekin 2008an sinatutakoa. Helburu nagusia da Euskaltzaindiaren lana zabaltzea eta, batik bat, Iruñerrian euskararen normalizazioa gizarteratzea.
  - Nafarroako Unibertsitate Publikoarekin 2009an sinatua, bi erakundeen arteko lankidetzaren areagotzeko asmoz.
- Bigarrenen Euskaltzaindiak Nafarroan duen presentzia, egiten dituen biltzar, bilera eta ekitaldien bidez:
- Euskaltzaindiak egin dituen 16 biltzarretatik 2 Nafarroan izan dira, azkenekoa 2008an Iruñeko Baluarte jauregian «Pirinioetako hizkuntzak» gaiaren inguruan.
  - Halaber, azkeneko urteetan Nafarroako hainbat herritan egin diren osoko bilkura, barne jardunaldi eta ekitaldien berri ematen da eta, horien artean, 2000az geroztik Ikastolen Elkarteak gonbidatuta, Nafarroa Oinez-en inguruan, gaur hemen Tafallan bezala, urtez urte izan duen presentzia.
- Hirugarrenean azaltzen da nafarren presentzia Euskaltzaindian bertan, Instituzioaren barruan alegia. Izan diren eta gaur egun diren euskaltzain oso, ohorezko eta urgazle guztien zerrenda eskaintzen da, bakoitzaren izendapenaren urtea adieraziz.
- Laugarrenean Nafarroarekin lotura zuzena duten Euskaltzaindiaren argitalpenak aipatzen dira. Batetik, Nafarroako Gobernuarekin elkarlanean sortutako Mendaur bilduman orain arte argitara emandakoak eta, bertzetik, Euskaltzaindiak bertze zenbait bildumatan argitara emandako gaiak, hala nola, soziolinguistika, dialektologia, onomastika, gramatika, literatura eta abar, Nafarroarekin zerikusi zuzena dutenak.

Horiekin batera, Euskaltzaindiaren webgunearen bidez kontsulta daitezkeenak.

Erran bezala, Euskaltzaindia Nafarroan zertan ari den ezagutzera ematea da liburuxka honen xedea eta, aldi berean, lanean segitzeko duen gogoak jakinaraztea, betiere eta ahal den neurrian, euskararen normalizaziorako urrats sendoagoak eta nabariagoak egiteko asmoarekin.

Euskaltzaindia y Navarra

IÑIGO, Andres

Delegado de Euskaltzaindia en Navarra

Tal como hemos podido ver, los testimonios expuestos por los ponentes que me han precedido evidencian una gran relación de Navarra con el euskera. Así lo reflejan, por una parte, los numerosos e interesantes testimonios históricos que refrendan la euskaldunidad de esta comarca de Tafalla y, por otra, el trabajo desarrollado por el movimiento de las ikastolas en la enseñanza reglada en Navarra y la incidencia especial que ha tenido en este entorno de Tafalla, merced a la Ikastola Garcés de los Fayos.

Euskaltzaindia también tiene una relación estrecha con Navarra desde los comienzos de su andadura como Academia de la Lengua Vasca. Efectivamente, allá en 1918, la Diputación Foral de Navarra, apoyó expresamente la iniciativa de crear la Academia de la Lengua Vasca, juntamente con las otras tres Diputaciones Forales.

Desde aquel entonces ha sido largo el camino recorrido y, aunque a veces dificultosos, han sido firmes los pasos que se han dado hasta la actualidad. La publicación que hoy presentamos en formato de folleto, titulado *Euskaltzaindia y Navarra*, tiene como objetivo dar a conocer en líneas generales el trabajo que la Academia viene realizando en Navarra, especialmente en estos últimos años.

Puesto que se trata de una información para el público en general, la edición es íntegramente bilingüe. La citada información está clasificada en cuatro apartados:

Euskera. 2011, 56, 1-2. 85-88. Bilbo
ISSN 0210-1564

- En el primero se exponen las relaciones institucionales de Euskaltzaindia en Navarra, relaciones que se plasman en los convenios firmados con las instituciones y que son los siguientes:
  - Con el Gobierno de Navarra. Tal como ha quedado dicho, la Diputación Foral apoyó desde un principio la existencia de la Academia de la Lengua Vasca. Además, Euskaltzaindia es por ley la institución consultiva oficial en materia de lengua vasca en Navarra. La relación de ambas instituciones viene recogida en el convenio que anualmente vienen firmando de común acuerdo.
  - Con el Ayuntamiento de Pamplona. Desde 1997 viene renovándose anualmente el convenio suscrito entre ambas instituciones.
  - Con Euskalerría Irratia desde el año 2008. Su objetivo principal es dar a conocer, a través del citado medio de comunicación, la labor de la Academia, a fin de ir potenciando la normalización del uso social de la lengua vasca principalmente en el área metropolitana de Pamplona.
  - Con la Universidad Pública de Navarra, a través del convenio firmado en 2009, con el fin de fomentar la colaboración entre ambas instituciones.
- El segundo apartado trata de recoger la información referente a la presencia de Euskaltzaindia en la Comunidad Foral a través de la realización de congresos, reuniones, jornadas y actos académicos en general:
  - De los 16 congresos celebrados, 2 han tenido lugar en Navarra, el último el pasado año 2008 en el palacio de congresos Baluarte de Pamplona, en torno al tema «Las lenguas de los Pirineos».
  - También se referencian las reuniones celebradas en diversas localidades de Navarra en estos últimos años, con mención especial a la presencia ininterrumpida de Euskaltzaindia –respondiendo a la invitación expresa que la Federación de Ikastolas le viene realizando desde el año 2000–, allá donde se celebra la fiesta del Nafarroa Oinez, tal como este año en Tafalla.
- En el tercer apartado se expone la relación nominal de los académicos navarros de número, de honor y correspondientes, tanto los fallecidos

como los actuales, con indicación del año de nombramiento de cada uno de ellos.

- En el cuarto apartado se mencionan las publicaciones de Euskaltzaindia que tienen relación directa con Navarra. Comienza con la relación de todos los trabajos publicados en la colección Mendaur, que fue creada en el marco del convenio de la Academia con el Gobierno de Navarra, y prosigue con la relación de obras publicadas por Euskaltzaindia en otras colecciones, que contienen trabajos relacionados con Navarra, en los campos de la sociolingüística, dialectología, onomástica, gramática, literatura, etc.

Asimismo, se indica la página web de la Academia para consulta de otras obras.

Como se ha indicado al principio, el objetivo de esta publicación es dar a conocer la actividad que Euskaltzaindia viene realizando en Navarra. Sobre decir que la Academia desea proseguir en esta línea, fiel a sus principios fundacionales y a los cometidos que como tal Academia se le reconocen y encomiendan en favor de la normalización social del uso del euskera.

Azken hitzak

URRUTIA, Andres
Euskaltzainburua

Zinez ohargarriak izan dira gaur hemen entzun ditugunak. Beste behin ere, Nafarroako Ikastolak eta, oro har, Euskal Herriko Ikastolak eta Euskaltzaindia bat eginik ikustea pozgarria da, besteak beste, euskararen inguruko langintza adierazten dutelako bi-biek.

Euskararen Akademiak eskertu nahi ditu Tafallako herria eta udal-
deak, Tafallako ikastolako arduradunak, irakasleak, ikasleak, gurasoak eta
langileak eta Nafarroako erakundeak eta elkarteak, egin diguzuen harrera
amultsuarengatik. Eskerrak, orobat, ekitaldi honetan hizlari eta entzule izan
zaituztegun guztiontzat eta jakina, akademiaren gogo bizia, *Nafarroa oinez*
aurten ere arrakastatsua izan dadila.

Horretan lan egingo dugu, horretan eta zer esanik ez, euskara aurrera
eramaten eta aitzinatzen Nafarroan eta Euskal Herrian.

Mila esker